

A British Library

K. W. HUMPHREYS

A szerző az 1969. évi Dainton-jelentés angliai és nemzetközi előzményeit, a korszerű nemzeti könyvtári funkciók korszerű koncepciójának kialakítására irányuló erőfeszítéseket s a jelentés nyomán 1971 végéig megtett intézkedéseket tekintti át "The British Library" c. tanulmányában (Journal of Librarianship, 1972. 1. no. 1-13. p.). - A tömörítés KONDOR Imréné munkája.

A NEMZETI KÖNYVTÁRI FUNKCIÓK KÉRDÉSE

A nemzeti könyvtárak funkcióit nemzetközi fórumon először 1958-ban, a bécsi Unesco-szimposium ajánlásaiban foglalták össze (a hazai kiadványok gyűjtése, külföldi irodalom beszerzése országos terv keretében, nemzeti bibliográfia szerkesztése és bibliográfiai szolgálat, központi kézirat-nyilvántartás).

1962-ben Bernben a Nemzeti és Egyetemi Könyvtárak Szekciója hiányolta, hogy az IFLA távlati tervében nem foglalkozik a nemzeti könyvtárak fejlesztésével és a nemzeti könyvtáraknak az országok könyvtári rendszerében elfoglalt helyével. Határozat született, hogy vizsgálják meg a világ négy legnagyobb nemzeti könyvtárának funkcióit, közös vonásaik elméleti általánosítása végett.

A British Museum funkciói: a nemzeti irodalom depozitóriuma, szakterületekre és nyelvekre való tekintet nélkül gyűjti a reprezentatív külföldi irodalmat, felelős a British National Bibliographyért, tájékoztató- és fotoszolgálatot biztosít, nyomtatott katalógusokat készít.

A Library of Congress több országos funkciót tölt be, mint bármely más nemzeti könyvtár a világon: gyűjti a nemzeti irodalmat; hivatalos, kormányközi kiadványcserében és kötelespéldányban részesül; átfogó osztályozási rendszert gondoz; gondoskodik a központi feldolgozásról és a nyomtatott cédulák terjesztéséről; központi katalógusaiból tájékoztat; közreadja a nemzeti bibliográfiát és az országos központi katalógust; részt vesz a könyvtárközi kölcsönzésben; bibliográfiai programja keretében kiadványokat készít; a "könyvet a vakoknak" program szervezője; kiállításokat rendez, könyvtártudományi és -technológiai kutatásokat folytat; számos országos és nemzetközi együttműködési programban vesz részt.

A Bibliothèque Nationale, hasonlóan a British Museumhoz, a nemzeti irodalom depozitóriuma és gyűjti a reprezentatív külföldi irodalmat; előállítja a nemzeti bibliográfiát; bonyolítja a nemzetközi cserét és a könyvtárközi kölcsönzést; fotomásolási szolgálattal rendelkezik.

A Lenin Könyvtár gyűjti a Szovjetunióban megjelenő publikációkat és a külföldi kiadványokat; ajánló bibliográfiákat készít, könyvtártudományi, bibliográfiai és könyvtörténeti központ; nyilvános és ingyenes könyvtár, a tudatformálás, a dolgozók nevelése, a gazdasági, tudományos és műszaki fejlesztés érdekében kiadói tevékenységet folytat.

1963-ban a Library Association Egyetemi és Tudományos Könyvtári szekciója Bangorban nemzeti könyvtári szimpoziumot rendezett. Ib Magnussen, az århusi nemzeti és egyetemi könyvtár vezetője hét pontban foglalta össze a nemzeti könyvtárak funkcióit: 1. a nemzeti irodalom gyűjtése; 2. a külföldi irodalom gyűjtése; 3. könyvmuzeumi funkció; 4. folyamatos tájékoztatás az állományról; 5. tájékoztató és bibliográfiai szolgálat; 6. képzési, továbbképzési központ; 7. aktív részvétel az ország könyvtári rendszerében.

1964-ben Manilában az Unesco-konferencia, ugyancsak 1964-ben Rómában az IFLA Nemzeti és Egyetemi Könyvtári Szekciója foglalkozott a nemzeti könyvtárak funkciójával.

1965-ben Helsinkiben ugyancsak az IFLA Nemzeti és Egyetemi Könyvtárak szekciója ajánlásokat tett közzé, amelyek szerint a nemzeti könyvtár

- alapvető funkciói: a nemzeti irodalom gyűjtése; kötelese példány-jogosultság; a külföldi irodalom gyűjtése; nemzeti bibliográfia készítése; nemzeti bibliográfiai és tájékoztatási központ; katalógusok közreadása;
- kívánatos funkciói: könyvtárközi kölcsönzés; kéziratok gyűjtése; könyvtártudományi és -technikai kutatások;
- lehetséges, de nem szükséges funkciói: nemzetközi csere; duplumelosztás; vakok könyvtára; könyvtárosképzés (különösen a fejlődő országokban); könyvtártechnikai fejlesztés.

Az utolsó öt évben az a nézet alakult ki, hogy a nemzeti könyvtáraknak központi helyet kell betölteniük országuk könyvtári rendszerében.

AZ ANGLIAI HELYZET (A DAINTON-JELENTÉS ELŐZMÉNYEI)

1967-ben tette közzé jelentését az angol University Grants Committee által kiküldött Könyvtári Bizottság, amely többek között az egyetemi könyvtárak és az országos könyvtári rendszer közötti kapcsolatokat volt hivatva vizsgálni. A jelentés ("Parry-jelentés") megállapította, hogy Angliában hiányzik egy könyvtári csucsszervként működő nemzeti könyvtár. Számos nemzeti könyvtári feladatot javasolt a létesítendő nemzeti könyvtár számára: legyen felelős a könyvtárközi kölcsönzésért; egyedüli felelősséggel vagy együttműködés keretében széles körben szervezze meg a külföldi irodalom gyűjtését; a Brit Nemzeti Könyvtár keretében működő központ koordinálja a könyvtárak tájékoztató és bibliográfiai tevékenységét; hozzon létre bibliográfiai és kiadói részleget; vegyen részt a tudományos könyvtárosok képzésében; legyen a könyvtárfejlesztés központja; alakítson ki egy szervezetet, amely a különböző könyvtár típusok tevékenységét koordinálja. - Ez utóbbi javaslat, melynek célja a könyvtárakért felelős testületek, szervek és fenntartók összekapcsolása volt, úgy valósult meg, hogy a könyvtárügyért három igen fontos indok alapján az Oktatásügyi és Tudományügyi Minisztérium teljes felelősséget vállalt. 1. A Közművelődésügyi Könyvtári és Múzeumi Törvény kimondja: az Oktatásügyi és Tudományügyi Minisztériumnak kell biztosítani, hogy a helyi hatóságok gondoskodjanak a hatékony könyvtári szolgáltatásról. 2. Az Oktatásügyi és Tudományügyi Minisztérium tartja fenn a British Museumot, a National

Central Libraryt és a National Lending Libraryt. 3. Az egyetemekért és így az egyetemi könyvtárakért felelős University Grants Committeet az Oktatásügyi és Tudományügyi Minisztériumhoz csatolták. A Minisztériumban könyvtári osztályt szerveztek és megalakították Anglia és Wales Könyvtári Tanácsadó Testületét.

1967 decemberében az oktatásügyi miniszter megalakította a Dainton Bizottságot a célból, hogy vizsgálja meg a British Museum, a National Central Library, a National Lending Library és a Science Museum Library funkcióját, szervezetét és - a hatékonyság és gazdaságosság érdekében - annak lehetőségét, hogy nem lehetne-e e négy intézményt egyetlen szervezeti egységbe vonni.

A feladat tehát nem az volt, hogy határozzák meg a létrehozandó nemzeti könyvtár funkciót és kapcsolódását az ország könyvtári rendszeréhez, mint ahogy az talán célravezetőbb lett volna, különösen ha a Parry-jelentés megállapítását a csucsszerv hiányáról is figyelembe vesszük. Az sem titok senki előtt, hogy a Bizottság megalakításának konkrét aktualitását a British Museum tervezett új épületének helyére vonatkozó vita adta. Sokan (nemcsak könyvtárosok) nehezményezték, hogy a Bizottságnak nem voltak könyvtáros tagjai.

Tény azonban, hogy a Bizottság igyekezett a tudományos és a könyvtári élet fontosabb hivatalos szerveinek véleményére támaszkodni. A Library Association többek között azt fejtette ki szakvéleményében, hogy

- szükség van egyrészt Nemzeti Prézens (Referenz) Könyvtárra, másrészt Nemzeti Kölcsönző Könyvtárra;
- a prézens könyvtár (National Reference Library) a nemzeti irodalom gyűjtése mellett gyűjtse a külföldi irodalmat is nagyobb mértékben;
- a NRL foglalja magában a Nemzeti Bibliográfiai és Tájékoztató Szolgálatot, élvezve a regionális és szakközpontok támogatását;
- A NRL és a Public Record Office működjön szorosan együtt és gondoskodik a levéltári gyűjteményekről is.

A Bizottság nem tudta megkerülni azt a problémát sem, hogy a működő intézmények hogyan kapcsolódjanak az országos rendszerhez. Visszanyultak a Parry-jelentéshez és kikérték az egyetemek véleményét arról, hogy könyvtári ellátásuk megjavítása érdekében országos szinten milyen változásokat tartanak szükségesnek, s milyen kiegészítéseket javasolnak a Parry-jelentés javaslataihoz.

A legtöbb válasz egyetértett a Parry-jelentéssel és a javaslatokkal. Kiegészítésül a British Museum nyitvatartási idejének meghosszabbítását, a másoló szolgálat bővítését, a kölcsönzés gyorsítását javasolták. Az új nemzeti könyvtártól egyesek új szolgálatként bibliográfiai és referáló szolgálatot, a rendelés, kölcsönzés, feldolgozás gépesített rendszerének kidolgozását várják.

1969 júniusában adta át jelentését a Dainton Bizottság a Parlamentnek. 132 javaslatot terjesztett elő. Bár a Bizottság feladata nem az angol nemzeti könyvtár funkcióinak meghatározása volt, sem a jelentésből, sem az ajánlásokból nem maradt ki egyetlen lényeges funkció sem.

A FEHÉR KÖNYV

18 hónappal a Bizottság jelentésének elkészülte után, 1971-ben jelent meg a "White Paper on the British Library", amely az elfogadott ajánlások alapján rögzíti a célkitűzéseket és feladatokat.

Legfontosabb megállapításai: a British Libraryt a British Museum, a National Reference Library for Science and Invention, a National Central Library, a National Lending Library és a British National Bibliography egyesítésével kell létrehozni. Feladata a hazai dokumentumok teljes körű gyűjtése és rendelkezésre bocsátása, a Nemzeti Bibliográfiai Szolgálat; a külföldi irodalomnak minél szélesebb körű gyűjtésére a kooperáció megszervezése; az ország más könyvtáraival és tájékoztatási rendszereivel együttműködve központi kölcsönző és másolószolgálat biztosítása; külföldi központi könyvtárakkal együttműködve és figyelembe véve az ország könyvtárainak és tájékoztatási központjainak igényeit a központi katalogizálási és tájékoztatási szolgáltatások biztosítása.

A jelentés két ajánlását - állománygyarapítás céljára anyagi támogatás szakkönyvtárak számára, természettudományi és műszaki referenzkönyvtárak létrehozása regionális szinten - további megfontolás tárgyává teszi a kormányzat.

Létrehoznak egy testületet, amelynek elnöke, titkára és legfeljebb három függetlenített tagja lesz, akiket az Oktatásügyi Miniszter nevez ki. A használók igényeinek folyamatos figyelemmel kísérése érdekében több tanácsadó testületet alakítsanak.

1971 júniusában megalakult a szervező bizottság és megkezdték a Fehér Könyvben foglaltak megvalósításának kidolgozását. Egyidejűleg felkérték Maurice Line-t, készítsen tanulmányt a gépesített adatfeltárás felhasználásának lehetőségeiről.

Könyvtáros körökben nem érzik megnyugtatónak a Fehér Könyvet. Annak idején a Parry-jelentés, az egyetemi könyvtárak vizsgálata alapján, megállapította, hogy hiányzik egy csucsszerv a különböző könyvtári rendszerek egységbe fogásához. Most végre létrejön a csucsszerv - de kérdéses, hogy mennyire kapcsolódik a meglévő rendszerekhez, mennyiben tudja valóban összefogni őket, kielégítve az országos könyvtári ellátás szükségleteit.

Mongol könyvtárakban

SALLAI István

Két hetet töltöttem Mongóliában Lénárt Elekkel, a Népművelési Intézet munkatársával együtt; művelődési intézményeket kerestünk fel, közöttük néhány könyvtárat. Bár ilyen rövid tanulmányut csak némi bepillantásra ad lehetőséget, az így szerzett mégoly kevés és felületes tapasztalat megismerése sem teljesen érdektelen, minthogy a mongol könyvtárügyre vonatkozó közlések, cikkek szinte alig hozzáférhetők.

A könyvtárak a mongol művelődésügyi minisztérium közművelődési osztályának irányítása alatt állnak. (Ehhez az osztályhoz